

ÇİVİ YAZILI BELGELERE GÖRE ESKİ ANADOLU'DA LOHUSALIK SENDROMU VE LAMAŞTU*

Postpartum Syndrome and Lamaštu in Ancient Anatolia According to Cuneiform Texts

Dr. Kübra KARAKÖZ**

ÖZ

Tarih boyunca doğum, ergenlik, evlilik ve ölüm gibi her önemli aşama, yaşamın bir döneminden diğeri- ne geçiş birçok dinde ve toplumda ritüelleştirilmiştir. Bu aşamalardan doğum, tarihin her dönemi ve her yerinde belirli bir ölçüde kutsal kabul edilen bir olay olmuştur. Doğum öncesi, doğum esnası ve doğum sonrası her aşama hem fiziksel hem de psikolojik etkilere neden olmaktadır. Bu değişimlerden biri lohusalık sendromu- dur. Lohusalık sendromu tarih boyunca toplum nezdinde fark edilen önemli bir rahatsızlıktır. Günümüz klinik çalışmalarında tanımlanan ve semptomları belirlenen sendromun fizyolojik ve psikolojik etkileri tarih boyunca gözlenmiş ve anlamlandırılmıştır. Modern tıbbın olmadığı dönemde insanlar, anlamlandıramadığı her olgu gibi lohusalık sendromunu da mitleştirilmiş, doğaüstü varlıklarla özdeşleştirmiştir. Geleneksel inançta insanlar annenin bedeninde meydana gelen değişimleri, *infertiliteyi (kısırlık)*, bebek ölümü ya da *abortus* (düşük) gibi tıbbi durumların kaynağını doğaüstü varlıklardan kaynaklandığına inanmıştır. Hamile kadınlara, lohusalara ve bebeklere zarar veren doğaüstü varlıklardan korunmak adına çeşitli yöntemler geliştirmişlerdir Günümüzde Anadolu'da hamile kadınlar, lohusalar ve bebeklerde meydana gelen rahatsızlıkların Alkarısı isimli doğaüstü varlıktan kaynaklandığına inanılmaktadır. Yöreler arası değişimle beraber Alkarısından korunmak adına çeşitli yöntemler geliştirilmiştir. Muska takmak, çeşitli bitkilerden macun yapmak, çay yapmak ve tütsü yakmak gibi yöntemler geliştirilmiştir. Günümüzde Anadolu'da lohusa kadınların başına ve bebeklerin yata- ğına kırmızı kurdele bağlamak, yastığın altına bıçak koymak gibi uygulamalar gelenekselleştirilmiştir. Alkarısı Anadolu'ya özgü bir inanç olmakla beraber yazılı kaynaklarda, anne ve bebeğin sağlığına dair endişelerin ve lohusalık sendromunun somutlaşması çok daha erken döneme dayanmaktadır. Anadolu tarihinde en erken çivi yazılı belgelerde, toplumların doğum ve doğum sonrası anne ve bebek sağlığı konusunda oldukça hassas olduğu görülmektedir. Çivi yazılı belgelere göre, doğum öncesi, doğum esnası ve doğum sonrasında yapılan çeşitli sağaltma ve korunma ritüelleri vardı. Bu ritüeller mevcutta yer alan anne, bebek sağlığı ve psikolojisi için üretilen çözümlerdi. Günümüzde olduğu gibi Eskiçağ'da da insanlar, hastalık ve kötülüklerin doğaüstü güçlerden kaynaklandığına inanmaktaydı. Anne ve bebek sağlığını etkileyen bilinen en erken doğaüstü varlık Lamaštu'dur. Aslında Mezopotamya kökenli bir Demon olan Lamaštu'ya Anadolu'da da inanılmıştır. Lamaštu, büyü metinlerinde, dua metinlerinde, mitolojik metinlerde ve muskalarda yer alan inanç tarihi açısından oldukça köklü olan bir demondur. Abortus, çocuk ölümleri, kısırlık, kadın hastalıkları, anne ölümleri, iktidarsızlık, cinsel işlev bozuklukları, salgın hastalıklar, enfeksiyonel hastalıklar, hepatit, sarılık gibi fizyolo- jik; depresyon, panik atak, anksiyete, kişilik bozuklukları gibi psikolojik hastalıklarla ilişkilendirilmekteydi. Ayrıca yıkım, felaket, kıtlık, bitki ve hayvan üreme bozuklukları ile diğer canlı varlıkların doğumuyla ilişki- lendirilirdi. Doğum ve bereketle ilişkili sürekliliği ve hayatın devamlılığını engelleyen demonun antagonistik karakteri Anadolu'da da inanılmasına neden olmuştur. En erken Asur Ticaret Kolonileri Döneminde Asurlu tüccarlar aracılığıyla Anadolu'ya aktarılmıştır. Bu dönemde ele geçen muskalar, evlerin içini bu demondan korumaya yöneliktir. Daha sonraki dönemde, Hitit çivi yazılı belgelerde anne ve bebeğin fizyolojik ve psiko- lojik sağlığını korumak için yapılan ritüellere rastlanılmaktadır. Bu dönemde kişileştirilmiş herhangi bir lohusalık sendromu ifriti yer almamasına rağmen Anadolu'da Geç Hitit Döneminde Lamaštu muskalarına yeniden rastlanılmıştır. Çalışma, Anadolu'da en erken çivi yazılı belgeler ve arkeolojik veriler ışığında Eski Anadolu'da lohusalık sendromuna dair dolaylı ve doğrudan sağlanan bilgileri konu almıştır. Sendromun kişileştirilmiş ve mitleştirilmiş hali olan Lamaštu üzerine durulmuştur. Çivi yazılı belgelerde lohusalık send- romunun genel tanısı, hastalık adı veya tam anlamıyla tedavisi olmamasına rağmen yapılan sağaltma ritüelleri dolaylı yoldan sendroma karşı önlemlerdir. Bu açıdan günümüze kadar gelen belgelerde adlandırılmaya rastlanılmamasına rağmen lohusalık sendromunun doğaüstü bir varlıkla eşitlenmesi bireysel hastalığın top- lumsal bir olgu olarak düşünüldüğünü göstermektedir.

Anahtar Kelimeler

Lohusalık sendromu, demon, Lamaštu, Alkarısı, Asur Ticaret Kolonileri Dönemi.

* Geliş tarihi: 29 Kasım 2023- Kabul tarihi: 26 Ocak 2025
Karaköz, Kübra. "Çivi Yazılı Belgelere göre Eski Anadolu'da Lohusalık Sendromu ve Lamaštu", *Milli Folklor* 145 (Bahar 2025): 169-181

** Bağımsız araştırmacı, karakozkubraa@gmail.com, İstanbul/ Türkiye, ORCID: 0000-0003-3624-0332.

ABSTRACT

Throughout history, every significant stage of life, such as birth, puberty, marriage and death, and the transition from one period of life to another, has been ritualized in many religions and societies. Among these stages, birth has been considered a sacred event to some extent in every era and place throughout history. Each stage—prenatal, intrapartum and postnatal—caused both physical and psychological effects. One of these changes is postpartum syndrome. Postpartum syndrome is an important disorder that has been recognized by society throughout history. The physiological and psychological effects of this syndrome, which is identified and defined in contemporary clinical studies, have been observed and interpreted throughout history. In the absence of modern medicine, people mythologized the postpartum syndrome and identified it with supernatural beings, just like every phenomenon they could not make sense of. In traditional beliefs, people thought that the changes occurring in the mother's body, infertility, infant mortality, or medical conditions like mis-carriage were caused by supernatural entities. They developed various methods to protect pregnant women, new mothers, and babies from supernatural beings that were believed to cause harm. Today, in Anatolia, it is still believed that ailments affecting pregnant women, new mothers, and babies are caused by a supernatural entity called Alkarısı. Various methods have been developed to protect against Alkarısı, which vary between regions. Methods such as wearing amulets, making paste from various plants, making tea and burning incense have been developed. Today, in Anatolia, traditional practices such as tying a red ribbon around the heads of new mothers and the beds of babies, and placing a knife under the pillow, have become customary. Although Alkarısı is a belief specific to Anatolia, concerns about the health of the mother and baby, and the embodiment of postpartum syndrome, date back to much earlier periods in written sources. In the history of Anatolia, the earliest cuneiform documents show that societies were very sensitive about the health of the mother and baby during and after childbirth. According to these cuneiform records, there were various healing and protective rituals performed before, during, and after birth. These rituals were solutions for existing maternal and infant health and psychology. Just as in modern times, people in ancient times believed that diseases and evils were caused by supernatural forces. The earliest known supernatural being affecting maternal and infant health was Lamaštu. Lamaštu, a Demon originally from Mesopotamia, was also believed in Anatolia. Lamaštu is a deeply rooted figure in the history of belief, appearing in incantation texts, prayer texts, mythological texts, and amulets. It was associated with physiological diseases such as abortion, infant mortality, infertility, gynecological diseases, maternal mortality, impotence, sexual dysfunctions, epidemics, infectious diseases, hepatitis, jaundice, and psychological diseases such as depression, panic attacks, anxiety, and personality disorders. It was also associated with destruction, disaster, famine, plant and animal reproductive disorders and the birth of other living beings. The demon's antagonistic character, which hindered the continuity of birth and fertility associated with abundance and life, contributed to its belief in Anatolia as well. Lamaštu's influence spread to Anatolia as early as the Assyrian Trade Colonies Period through Assyrian merchants. During this period, amulets found were aimed at protecting homes from the demon. In the later period, rituals to protect the physiological and psychological health of mother and baby are found in Hittite cuneiform documents. Although there is no personified postpartum syndrome demon in this period, Lamaštu amulets were found again in Anatolia during the Late Hittite period. The study focused on indirect and direct evidence regarding postpartum syndrome in ancient Anatolia based on the earliest cuneiform documents and archaeological data. The focus is on Lamaštu, the personified and mythologized form of the syndrome. In cuneiform texts, while there was no specific diagnosis, medical term, or definitive treatment for postpartum syndrome, the healing rituals performed indirectly addressed preventive measures against the syndrome. Despite not being explicitly named in the records that have survived to the present day, equating postpartum syndrome with a supernatural entity indicates that individual illness was perceived as a societal phenomenon in ancient Anatolia.

Keywords

Postpartum syndrome, demon, Lamaštu, Alkarısı, Assyrian Trade Colonies Period.

Giriş

Lohusalık sendromu insanlık tarihi kadar eskidir. En erken tarihsel kaynaklar, sendromla ilgili dolaylı yoldan bilgi sağlamaktadır. Çalışma, MÖ II. Binyıl dolaylarında yazılan ve günümüze kadar gelen çivi yazılı belgelerden lohusalık sendromu ve sendromla özdeşleşen mitolojik figürü konu almaktadır. Belgelerde sağaltma ritüelleri, toplumun hastalığa karşı geliştirdiği tedaviyi göstermektedir. Ayrıca doğum sonrası hüüzün ve sendroma neden olduğu inanılan mitolojik varlıklar ve bu varlıkların karakteristik biçimleri, toplumun sendromu mitselleştirerek açıklama sağlamaya çalıştığını göstermektedir. Nitekim bu demondan dolayısıyla doğumla ilişkili hastalıklardan korunabil-

mek adına yapılan muskalar, hastalığın toplumdaki yerini göstermektedir. Çalışmada incelenen konu, çivi yazılı belgelerle sınırlandırılmıştır. Bu çivi yazılı belgeler tarihsel kapsam gereğince Anadolu'da bulunan Eski Asur çivi yazılı belgeleri ve Hitit çivi yazılı kaynaklardır. Konu kapsamında, detaylı bilgi vermesi açısından Anadolu ve Anadolu dışında bulunan muskalarındaki ikonografik tasvire de değinilmiştir.

Lohusalık Sendromu (postpartum psikozu), doğum sonu dönemden başlayarak üreme organlarının ve vücut fonksiyonlarının gebelik öncesine dönüşüne kadar geçen lohusalık döneminde ortaya çıkan fizyolojik, sosyal ve ruhsal değişimlere verilen isimdir (Öcal vd. 2008: 43). Sendromun psikolojik etkileri, ani duygu değişimleri, halsizlik, uyku bozukluğu, sayıklama, sinirlilik, kaygı bozukluğu, obsesyon, anksiyete, panik atak, gerçeklik bağlantısını kaybetme, gaipten sesler duyma, halüsinasyon, çevrenin farklı algılanması ile beraber kişinin kendisine ya da bebeğine zarar vermesine yol açmaktadır (Ökse 2021: 165). Lohusalık sendromunun semptomları hem fiziksel hem de psikolojiktir.

Günümüzde modern tıp sayesinde sendromun tanısı ve tedavisi sağlanmaktadır. Fakat tarih boyunca hastalığın tanısı ve tedavisi, döneme ve kültüre bağlı olarak değişmiştir. Birçok toplumda bu sendromun kaynağı anlaşılamamıştır. İnsanoğlu tarih boyunca anlamlandıramadığı durum ve olayları mitselleştirmiştir. Nitekim birçok hastalığın metafizik güçlerden kaynaklandığına inanmıştır. Doğaüstü varlıklar ve dinsel öğeler, birey ve toplumun inanişına göre şekillenmekteydi. Bunlar, bireyin ve toplumun çıkarları doğrultusunda bir amaca ve sonuca ilişkin eylemleri icra eden, doğaüstü ve merkezi otoriter güç ve güçlerle şekillenen bireysel, sosyal ve toplumsal davranışın ürünleridir (Assmann 2001: 23-26; Vernant 2009: 12). Toplumun kültürel belleğinin birer parçasını da oluşturan bu öğeler, doğaüstü varlıkların, mitolojik öğelerin yer aldığı söylemler, söylemin kendi kapsamı içerisinde bilinçli etkinliğiyle hayatı anlama ve anlamlandırma çabasının gelenekselleşmiş kalıplarıdır (Eliade 2001: 20-21). Bu söylemler, toplumun kendi içerisindeki dinamiğini oluşturma ve toplumsal devamlılığı sağlama konusunda oldukça önemlidir. Ayrıca bu söylemler pedagojik yönüyle bireyin yaşamı boyunca karşılaşılabileceği krizlerde ve hayatın farklı aşamalarında rehberlik etmekteydi (Campbell 2007: 17-22).

Eskiçağ'da doğaüstü fenomenler kutsal kabul edilmiştir. Kutsal fenomenler çeşitli yollarla tezahür ederdi. Doğaüstü fenomenler tanrılar, tanrıçalar, anikonik varlıklar ve karışık varlıklar olarak kategorilere ayrılabilir. Doğaüstü varlıklar, dönemin siyasi, sosyal şartlarına ve bulunduğu topluma göre değişmektedir. Fakat bu doğaüstü fenomenler içerisinde kategorize edilmesi mümkün olmayan birtakım varlıklar bulunmaktadır. Bu fenomenler içerisinde demonlar oldukça karmaşık gruptan biridir. Demon, iblis, cin, peri ve ifritlerle bağlantılı; kötülüğü çağrıştıran, tanrılardan daha düşük seviyedeki bağımlı-bağımsız, ikonografik olarak karışık görüntüye sahip antagonist doğaüstü varlıklardır (Hançerlioğlu 2000: 107; Black vd. 2003: 107; Wiggermann 2011: 301-303). Demonlar ölüm, yıkım, felaket ve tahribat, salgın hastalık, hastalık, sakatlık, kıtlık, deprem, uğursuzluk, yıkıntı ve kötü kaderle ilişkiliydi (Black vd. 2003: 106; Wiggermann 2011: 301-303; Capomacchia vd. 2011: 293). İnanca göre, hayat, toplum ve dünya tanrılarca dizayn edilmişti. İnsanın, doğa ve tanrılar arasındaki ilişkisi toplumun inanç, sosyal ve ahlaki düzen modelinin yansımasıdır. Bu ilişkilerde tanrılar ve insanların birbirine karşı yükümlülük ve sorumlulukları çerçevesinde düzenlenir. Fakat evrendeki kaos, düzensizlik, ölüm, toplumdaki hatalar ve ahlaki sapmalar, tanrılardan atfedilememiştir. Demonlar, tanrılara atfedilemeyen kötülüğün nedeni olarak görülmüştür.

Böylelikle kötülüğün kişileştirilmesi durumunda, demonlar inançtaki bu mutlak boşluğu doldurmuştur.

Eskiçağ'da demonların sebep olduğu hastalıklardan biri lohusalık sendromudur. Modern tıbbın, bilimin açıklama getiremediği dönemlerde, insanlar karşılaştıkları sorunları, nedenlerini ve çözümlerini doğüstü güçlerle açıklamaya çalışmıştır (Çevirme ve Sayan 2005: 71). Aslında lohusalık sendromu modern tıp öncesinde dünyanın birçok yerinde demonik inançlarla özdeşleştirilmiştir. Anadolu bu coğrafyadan biridir. Anadolu'da, "loğsa", "doğazkesen", "emzikli" ve "nevse" gibi isimler verilen lohusa kadınlara bazı mitolojik ya da doğüstü güçlerin musallat olduğuna inanılmaktaydı (Örnek: 1995: 143). Bu demonik varlık, Alkarısıdır. Alkarısı gebelere, bebeklere ve lohusa kadınlara musallat olurdu Halk dilinde al, alanası, alkızı, alkarısı, albası, albıs, almış adlarıyla anılan alkarısı cin, peri olarak düşünülmekteydi (Küçük 1989: 469; Şimşek 1990: 536). Hemen hemen tüm Anadolu'da varlığına inanılan al karısı, dağlarda, ormanda, kırsalda, ahırda, samanlıklarda, viranelerde, nehir kenarlarında, çeşme ve kaynak başında bulunduğu inanılırdı. Kötü mizaçlı bir kadın figürü olarak tasavvur edilmiştir. Alkarısı, uzun boylu, uzun parmaklı, uzun tırnaklı; uzun, dağmık ve pis saçlara sahip çirkin yüzlü bir görüntüsünün olduğuna inanılmaktadır (Şimşek 1990: 536). Uzun kırmızı bir elbise giydiğine ve çocukların ciğerlerini yiyerek beslendiğine inanılırdı. Alkarısını anne-bebekten uzaklaştırmak için çeşitli yöntemler geliştirilmiştir. Dua etmek, nimni söylemek gibi söylemlerin yanında, lohusanın başucuna demir eşyalar koymak, kırmızı renkli giysi ya da başına kurdele bağlamak, yalnız bırakmamak, çeşitli bitkilerle tütstüler yakmak ya da kokular sürerek uzaklaştırmışlardır. Ayrıca kadınların yanlarında çengelli iğne/fibula taşıdıkları da bilinmektedir (Erdoğan vd. 2020: 143). Kültürel değerler açısından sendromun mitleştirilmesi, onu açıklamanın ve ondan korunmanın bir yöntemiydi. Nitekim bu yöntem çağlar boyunca geleneksel tıbbın temeli olmuştur.

Alkarısı betimlemesi ve anne-bebekle olan ilişkisi, tarihte başka bir demonda daha görülmektedir. Yazılı kaynaklara göre bu özelliklere sahip bilinen en eski figür lohusalık ifriti Lamaştu'dur. Aslında Lamaştu, Mezopotamya kökenlidir. Anadolu'daki varlığı arkeolojik materyallere göre en erken Asur Ticaret Kolonileri Döneminde saptanmıştır. Mezopotamya'da inanç, coğrafi etkilerden dolayı siyasal yapısına bağlı olarak daha erken kurumsallaşmıştır. Dinsel öğeler, merkezi otorite tarafından biçimlendirilmiş, kişilik ve form kazanmıştır. Çivi yazılı belgeler ve arkeolojik verilerde saptanan demonlar, Mezopotamya kökenlidir. Eski Yakındoğu'da Lilitu, Ardat-Lili, İrdü-Lili ve Lamaştu gibi lili demonları, anne-çocuk ölümleri ve lohusalık sendromuyla doğrudan ilişkilidir. Bu demonlardan yalnızca Lamaştu Anadolu'da varlığı saptanmıştır.

1. Çivi Yazılı Belgelere Göre Lohusalık Sendromu

Anadolu'da, çivi yazılı belgelerde hastalıklar ve hastalıkların sağaltılmasına dair erken bilgiler, Hitit arşivlerinde yer almaktadır. Lohusalık sendromu modern tıbbi bir kavramdır. Bu nedenle Hitit metinlerinde doğrudan karşılığı bulunmamaktadır. Nitekim doğum sonrası görülen hastalıklara dair bilgilere bakıldığında lohusalık sendromuyla ilişkili doğrudan tanım ve kaynaklar günümüze kadar gelen belgeler içerisinde bulunmamıştır. Hitit metinlerinde doğum ve doğum sonrası sürece dair ifadeler metinlerde şu şekilde belgelenmiştir: uşantari- hamile, gebe; şumrai- hamile olmak; şaşsumai- hamile kalmak; arma- gebelik; haşş- doğurmak; uiua- doğum sırasında bağırma (Ünal 2016: 705-718).

Günümüze kadar gelen belgelerde doğum sonrasını tanımlayan bir tabir tespit edilememiştir. Fakat Hititlerde gebelik kutsal bir olguydu. Hamileliği ve doğum esnasında kadın kutsala yakınlaştırmaktaydı (Mouton 2015: 47-49). Bu yüzden gerek anne gerekse

bebek kötü ruhlara daha fazla maruz kalabilir, doğum anı ya da doğum sonrasında çeşitli hastalıklarla uğraşabilirdi. Doğum sonrası anne ve bebeğin başına gelebilecek kötü olaylara duyulan endişe lohusalık sendromu da başta olmak üzere tanımlanmamış bir çok rahatsızlığın toplumda yer aldığını göstermektedir.

Doğum esnasında görevliler titizlikle davranır, her türlü olayı belirti sayıp yorumlarlardı. Bir aksilik meydana gelirse derhâl duruma müdahale ederlerdi. Hititler, bir kadının doğumunu rahat geçirebilmesi için özel bir doğum sandalyesi kullanmış, doğumun kolaylıkla sağlanması adına da çeşitli büyü-ritüelleri icra etmişlerdir (Christiansen 2006: 32-45; Şahin 2019: 467). Bu ritüeller, herhangi bir hastalığa karşı yapılmakla beraber ayrıca bir ihtimale karşı da yapıldığı bilinmektedir. KBo 8.130 numaralı metin, doğumu yaklaşan kadın için yapılan bir ritüeldir. Metinde, anne ve bebeğin korunmaya çalışıldığı anlaşılmaktadır (Beckman 1983: 211). Ritüel özellikle annenin sağlığı için yapılmaktadır. Ritüelde, bitkilerin ilaç niyetine kullanıldığı anlaşılmaktadır. Nitekim KBo 17.61 numaralı metinde ise doğumdan sonra çocuğa verilen çeşitli bitkilerden yapılan bir ilaç bilgisi yer almaktadır (Beckman 1983: 42-59).

Bu ritüeller anne ve bebeğin sağlığı için her türlü ihtimalleri yerine getirmek için yapılmaktaydı. Örneğin, bir kadın hamile kaldığında yapılan KBo 17.65 numaralı büyü ritüeline göre, 6. aydan itibaren kocasıyla cinsel ilişkisinin bitmesi, 7. Ayda hamile kadının saflığı ve sağlığı için kurban kesmesi gerekmektedir (Beckman 1983: 132-147). Büyü ritüeli içinde çeşitli analogik uygulamalar vardır. Bu uygulamalar, annenin saf, temiz kalabilmesi, hem doğum anı hem de doğum sonrası için yapılan bir takım önlemlerdir. Metinde, kadının doğum yaptıktan yedi gün sonra doğan çocuk için kurban sunması gerektiğini belirtir. Doğan çocuk erkekse, üçüncü ayında erkek çocuk kuziganahit adında bir bitkiyle yıkanmaktadır. Kız çocuk ise dördüncü ayında aynı bitki ile yıkanmaktadır. Bu işlem, tanrıları hoşnut ederek bebekleri onun koruması altına almanın bir yoludur (Beckman 1983: 132-147). Ayrıca anne için de doğum yaptıktan sonra bir ritüel ve kutlama yapıldığı tablette yer almaktadır. Kadının gebelik serüveni, ana tanrıçaya benzetilmiştir. Ana tanrıça için kutlanan bayramların hamile kadınlar için kutlandığı bilgisi yer almaktadır.

KUB 30.30 numaralı metinde, çocuk doğduktan sonra tanrıça Hannahanna'nın huzurunda doğan çocuğun güçlü kılınması için büyü ritüeli içermektedir (Beckman 1983: 209). Bereket tanrısından, bebeğin cinsiyetine göre farklı talepleri oldukları anlaşılmaktadır. Nitekim erkek çocuk doğduğundan güç, kız çocuk ise bolluk, bereket ve iyilik talep etmekteydiler (Reyhan ve Cengiz 2020: 110). Bu, direkt ifade olmamasına rağmen Anadolu'da anne ve bebek sağlığının endişelerinin var olduğunu göstermektedir.

2. Kişileştirilmiş Lohusalık Sendromu: Lamaştu

Var olan problemlere karşı çözüm üretmek, ritüel, dua, gelenek gibi söylemsel ve eylemsel uygulamaların oluşmasına neden olmuştur. Toplumda yer alan birçok cin, ifrit gibi doğaüstü figürler, insanın anlamlandıramadığı, korktuğu, hastalıkları, felaketleri ve başına gelen kötü olayları somutlaştırma eğiliminin birer sonucudur. Eskiçağlardan beri süregelen kadın hastalıkları, bebek ölümleri, kısırlık, düşük ya da lohusalık sendromu gibi hastalıklar da bu somutlaşmaya tabi tutulmuştur. Anadolu'da bu hastalıkların kişileşmesi bir gerçektir. Fakat hem yazılı kaynaklarda hem de ikonografik eserlerde Anadolu'ya ait doğrudan gelen bir lohusalık cini bulunmamaktadır.

Yazılı belgelere göre, Anadolu'da lohusalık sendromu, bebek ölümleri, anne ölümleri, kısırlık ya da birçok cinsel hastalığın sebebi olarak görülen Lamaştu'dur. Asur Ticaret Kolonileri Dönemine ait belgelerde, Lamaştu'dan korunmak için yapılan muskalara rastlanılmıştır (Erol 2014: 40). Ayrıca fibula kullanıldığı da bilinmektedir (Erdoğan

vd. 2020: 133). Lamaštu Sumerce DİMME, Akkadca Lamaštu Eski Mezopotamya kaynaklarında yer alan, yıkıcı olayların, doğum ve bereketliliğin antagonistik karşılığı, kişilik kazanmış formudur (Farber 2014: 1; Wiggermann 2000: 217; Wiggermann 2000: 217-218). Lamaštu yazılı kaynaklarda, ^dDİM.ME olarak geçer (George 2018: 150). DİMME, kelime anlamıyla dişi ruh demektir (Konstantopoulos 2015: 29). Logogram olarak ise ceset ve heykelcikle eşitlenmektedir (Wiggermann 2000: 217).

Lamaštu harabe, çöl, ıssız yerler, bataklıklar, çalılıklar, terk edilmiş meskenler, vahşi alanlar, şehirlerde, sokaklarda ve evlerde yaşadığına inanılırdı (Farber 2014: 7). Lamaštu, Anu'nun kızı, gökyüzünden kovulmuş bir tanrıça ve diğer Mezopotamya tanrılarının kardeşidir (Farber 2014: 6). Mitosa göre, insan eti yemeği ve insan kanı içmeyi tercih ettiği için kovulmuştur (Nougayrol 1971: 172). Mitosa göre Enlil, Lamaštu'nun insan eti yeme isteğini şu sözlerle reddeder: “*Benden bunu istediğin için, insanlar sana toprak parçalarından bir tapınak yapsınlar, genç gelin sana kırık bir parça getirsin, tarak, kırık bir iğne ve kömürün üstünde pişen sıcak bir çorba...*” (Wiggermann 2000: 224-225). Lamaštu'nun gökyüzünden kovuluşu planlanmıştır. Onun dünyadaki varlığı, ilahî kozmosun bir parçası değil, kovulmasının sonucudur. Çünkü insan nüfusunun kontrol edilmesi gerekmektedir. Eski Mezopotamyalılar tanrıların insanlardan belirli dönemlerde rahatsız olduğuna ve onları yok etmek için bir takım girişimlerde bulunduğuna inanmıştır (Lambert ve Millard 1969: 102). Lamaštu kadın ve bebek sağlığı üzerindeki kötü etkileriyle insan nüfusunu kıran bir ifritti. Nitekim metinlerde, “*(hamile ve hamile olmayanlar için de) izin ver! İnsanlar arasında bir Lamaštu, izin verin o bebeği kucaktan kapsın*” ifadeleri Lamaštu'nun nüfus üzerindeki etkisine bir örnektir (Verderame 2013: 124).

Resim 1: Lamaštu muskası

Kaynak: British Museum <https://www.britishmuseum.org/>

Anadolu'da bulunan muskalar, Asurlu tüccarlar tarafından Mezopotamya'dan getirilmiş ve Anadolu'da yaşadıkları eve asılmıştır (Erol 2014: 39-40; Michel 1997: 59-64). Lamaštu, Anadolu'da Koloni Döneminde iki belge üzerinde yer almaktadır. Belgelerden birinde (BIN 4,126) hem tasvir hem de çivi yazılı dua yer almaktadır (Erol 2014: 39):

O (Lamaştu) tektir! O bir tanrıçadır! Geç doğandır. Ancak o Muştabbum'dur (ışıldayan) ve Utukku gibi kötüdür. O, mutlak kötüdür! O, Tanrı Anu'nun kızıdır! Onun niyeti iyi değildir. Kötülükleri yüzünden babası Anu, onu gökyüzünden yeryüzüne attı. Kötü düşünceleri ve ilahi karara (karşı çıkan) asi sözleri (yüzünden) onun saçları dağıktır, giysisinin bir bölümü (yoktur), o çıplaktır. O, tanrıyı olmayana yaklaşmıştır (mutsuz olmuş, tanrının yolundan ayrılmış?) O, gücüyle aslanı gevşetmiş, o, gücüyle küçük çocukların ve bebeklerin gücünü hasta eder!

Kültepe'de bulunan muskada, Lamaştu'nun dış görüntüsü ve çocuklar üzerindeki etkisi, Eski Mezopotamya kaynaklarında sıklıkla geçmektedir. Kısırlık, düşük, bebek ölümleri, anne ölümleri ve doğum sonrası depresyonun kişileştirilmesi olan Lamaştu'nun toplum nezdindeki yeri ona duyulan korku birçok ritüel ortaya çıkmasına neden olmuştur (Wiggermann 2000: 218). Sözlü geleneğin bir ürünü olarak MÖ III. binyıldan itibaren şeytani bir imaja sahip Lamaştu, kötülüğün ve saldırganlığın kişileştirilmiş formudur (Konstantopoulos 2015: 29-30). Genç erkekler, yaşlılar, kadınlar, çocuklar hatta hayvanların dahi üremesi ve çoğalması üzerine etkilidir (Farber 2014: 7; Konstantopoulos 2015: 21). Anne, bebek, çocuk, genç kadınlar, evliler, lohusaları hedef alan demon doğum öncesi, doğum anı ve doğum sonrasında kurbanlarına saldırmaktaydı. Yazılı kaynaklara göre yeni doğan bebeklere ve annelere, hekim-ebe kılığında saldırırdı (Farber 2014: 3):

O, lohusalık dönemindeki kadınların rahmine dokunur, bebeği annesinin kucağından kapar, insan eti ve kanından zevk alır. O kurumuş insan kanını içer, yenmeyen etleri, kemikleri yer. Sen Anu'nun kızı, sürekli olarak sanki senin hükümün buymuş gibi feryat ediyorsun. Sürekli kurumuş insan eti yiyor, kemiklerini yiyorsun. Fakat senin arzuların, tanrılar tarafından kabul edilemez. Onun habis planı ve düşüncesi üzerine, babası Anu onu, gökyüzünden yeryüzüne fırlattı (Scurlock, 1991: 155).

Lamaştu yeni doğum yapan anneleri, büyüsel etkisi altına alarak onları kandırmaktadır “*Bana oğullarını getir, emzireyim. Kızlarının ağzına göğüslerimi koyayım*” (Foster 2005: 984). Bu ifade doğumundan kısa süre sonrasında hastalanarak ölen çocukların Lamaştu tarafından öldürüldüğünü dolaylı yoldan aktarmaktadır. Lamaştu'nun bebekleri emzirmesine yönelik bir başka metinde şu ifadeler yer almaktadır:

O, bataklıktan çıkıp gelen sert, korkutucu güçlü, yıkıcı ve kuvvetlidir. O, bir tanrıçadır. Göz kamaştırıcıdır. Kartal ayaklı, elleri çürütendir. Tırnakları uzun, koltukaltı tıraşsızdır. Sahtekâr bir şeytandır. O, Anu'nun kızıdır. Şeytani işlerine bakınca babası Anu ve annesi Antu onu gökyüzünden aşağı, yeryüzüne sürmüştür. Anu'nun kızı, hamile kadınların günlerini hesaplar, doğum yapmak üzere olanları topuklarından takip eder. Onların aylarını hesaplar, günlerini duvar üzerine çentik atar. Yeni doğum yapmış olanlara büyü yapar ve der ki: bana oğullarınızı getirin, onlara ebelik yapmama izin verin. Kızlarınızın ağzına göğsümü vermek istiyorum. O, insan kanını köpüklü içmeyi sever, yenilmeyen etleri yer, kemirilmeyen kemikleri de kemirir (Farber 1995: 1897).

Metinde geçen anlatıma benzer bir ifade de bir koruma-sağaltma büyü metninde yer almaktadır:

Anu, Lamaştu'nun ağlayarak insanların çocuklarını emzirmek istediğini duydu. Araru-Belet-ili onun gözyaşlarını duydu ve söyledi ki ‘Neden var ettiklerimizi yok edelim? Onu al götür, denize. Onu, kenarda duran bir ilgin ağacına ya da ıssız bir kamyapına bağla. Tıpkı artık bir ceset ve annesinin sütünü emmeden doğan ölü bir bebek gibi (Scurlock 1991: 156).

Emzirmek bereket, bolluk ve paylaşmak gibi sembolik anlamları olan anaç bir eylemdir (Timurturkan 2020: 223; Bulut 2021: 210). Birçok ana tanrıça ikonografide, bereketle ilişkili olarak büyük ve dolgun göğüslü tasvir edilmiştir. Lamaştu'nun emzir-

me işlemi ise bereket sembolizminin tersi, kıtlığı ve ölümü temsil ediyor olmalıdır. Lamaštu yalnızca insanları değil, hayvanları da emzirmektedir. Yabani hayvanları emzirmesi, Lamaštu'nun vahşiliğine bir göndermedir. Keller'e göre, çocuğunu kaybeden kadınların fazla sütünü yeni doğan başka bir bebeğe vermek yerine yavru köpekleri veya yavru domuzları emziren halklar vardır. Antik Roma'da kadınlar, yavru köpeklere kendi sütlerini vermişlerdir. Bu gelenek, Napoli ve İran'nın bazı bölgelerinde hâlâ devam etmektedir. Mitolojik olarak da Eski Yunanistan'da maenadların genç panterleri emzirdiğine inanılırdı. Bir çeşit evlat edinme ilişkisi sayesinde, doğadaki iki varlık arasında hassas ve güçlü bir bağ geliştiğine inanılırdı (Keller 1913: 100-101). Yine Keller'in aktardığına göre, prehistorik zamanlardan günümüze kadar kadınların sütlerini vahşi hayvan yavrularıyla paylaşması, hayvanların evcilleştirilmesi için önemli birer adım olmuştur. Minnegal'e göre, emzirme hayvanlar ve insanlar arasında bağlılık yaratır. Böylece hayvanları daha kullanışlı hâle getirmeye vesile olur. Yeni Gine'de yavru domuzların insanlar tarafından beslenmesi, insan otoritesinin hayvanlar üzerinde kontrol edilmesine neden olur. Bu şekilde diyet programı geliştirilen hayvanlar daha sonra, serbestçe bırakılıp otlatılmasına izin verilse de günün sonunda çiftliklere geri dönmeye başlamıştır (Minnegal 2005: 6).

Anadolu'da bulunan diğer bir muska biçimli Kt 95/1 821 numaralı tabletin üzerinde ise iyi şekilde korumuş çivi yazılı ifade yer almaktadır. Metin iyi korunmuş bir büyü muskasıdır. Muska lohusa bir kadına aittir (Michel 1997: 59-64; Yıldırım 2015: 245):

O, şiddetli, öfkeli (ayrıca) göz kamaştırıcı tanrıça, Anu'nun kızıdır! Onun evi, çimenlerin içinde, yatağı yoncaların içindedir. O genç adamı, çeviklikle alıkoyar, çocuğu hızlıca yakalar. Kuyruğuyla küçük çocuklara sertçe vurur. Yaşlılara amniyon içirir. (Bu) benim büyüm değil, büyünün efendisi Ninkilil'in büyüdür! Ninkarrak onu attı ve ben (de) onu aldım.

Resim 2: Kt 95/1 821 numaralı tablet

Kaynak: Kültepe'de Bulunan Büyü Metinleri. <https://aktuelarkeoloji.com.tr/>

Muskada Lamaštu'nun çocuklar ve yetişkinler üzerindeki etkisinden bahsedilmiştir. Nitekim çocuklarda ve gebe kadınlarda görülen hastalıkların Lamaštu'dan kaynaklandığına inanılmaktaydı. Öyle ki bebeğin huzursuzluğu ve ağlamasının önemli bir işaretti (Jaques 2014: 69). Ağlayan çocuklar, aile tanrılarını, ev tanrılarını ve kişisel ruhları rahatsız ederdi. Ağlama sesi, Lamaštu'nun eve girmesine neden olurdu. Ağlayan çocuklar için söylenen ninni ve büyülerle evin tanrısının evi koruması beklenirdi (Stol 2000: 212; Jaques 2014: 70; Arbøll 2020: 105-106).

Anadolu'da bulunan yazılı kaynaklarda ayrıntılar verilmese de Mezopotamya'da bebeklerde görülen hastalıklara ilişkin semptomların kayda geçirilmiştir. Titreme, ateş, sarılık, kusma ve üşüme en temel semptomlardır:

“Eğer bir bebeğin ateşi ve li’bu hastalığı varsa, sürekli üşüyorsa, Lamaštu onu ele geçirmiştir. Eğer çocuk üşüyorsa ve terliyorsa, sürekli su istiyorsa onu Lamaštu ele geçirmiştir. Bu Anu’nun kızının elidir. Eğer çocuğun karnı hem sıcak hem soğuksa, istediği suyu içemiyorsa, Anu’nun kızının elidir” geçmektedir (Scurlock 1991: 157-158).

Hastalıkların tedavisi için aileler, bebeklerinin yerini bebek kılığına soktukları kuzuyla değiştirmekteydi. Böylelikle kuzu Lamaštu tarafından alındığı için bebek iyileşmekteydi (Wiggermann 2000: 239-240).

Lohusalık sendromunun kişileştirilmesi, Hitit yazılı kaynaklarında da yer almaktadır. Günümüze kadar gelen Hitit metinlerinde yalnızca iki metinde, ^DİM.NUN.ME, isimli bir demon bulunmaktadır. ^DİM.NUN.ME ile ilişkili hastalıklar ya da ikonografisine dair ayrıntılı bilgiler olmamasına karşın demonun genç yetişkinlere musallat olduğu anlaşılmaktadır. Fırtına tanrısı için yapılan ritüelde, erkek çocuk ve kız çocuğuna musallat olan hastalığı savuşturmaya çalışılmaktadır. Bu ritüelde, çocuklar hastalanmış ve bu hastalık ^DİM.NUN.ME’den kaynaklanmaktadır:

O gün, kurban ritüeli olacak, Gapipta kemirgenleri ve çocuğun kurban ritüeli olacak, burada (kurban) feda etmek için. (ritüel için) tüm eşyalar (ile) Saraydaki biri daha önce olduğu kadar iyi donatılmıştı. Eğer bir adam ^DİM.NUN.ME (bulaşırsa) (ve o) alırsa, ve o, ^DİM.NUN.ME (kötülük) çekerse, ona kurban ritüeli gerekir (Haas 1998: 89-104).

Bir diğer metin ise başkent Hattuša’da bulunan Akkadca bir dua metnidir. Korunmayı ve demonun da uzaklaştırılması amaçlanmıştır. Hastalığın genç erkek ve kadınlara bulaştığı anlaşılmakla beraber metnin kırıklı kısımlarında çocuklardan bahsedilmektedir (Burde 1974: 43; Haas 1998: 96). Demon doğum ve bereketlilikle ilişkilidir:

Eğer bir insan, baş, burun ve ağızını hastalık tutar ise o zaman oraya susam yağı döker. Eğer bir insan....olur ise, o zaman, o... (-hastalığı) koyun yağı ile [] ay adamın... Eğer bir insanı kötü ^DİM.NUN.ME yakalarsa, şu şekilde hareket eder, beyaz bir domuzun Şummanza’sını alır, temiz olmayan bir kadının dışkısı ile karıştırır [...] ve hepsini selvi yağı ile birlikte döker.... Eğer ^DİM.NUN.ME tekrar erkeklerle saldırırsa, o zaman bu şekilde davranırım: Beyaz saf bir domuzun kılları (seçilmiş) temiz olmayan kadın onu [] koyar...

^DİM.NUN.ME, Lamaštu’dur (Burde 1974: 43; Wiggermann 2000: 232). Hattuša arşivinde sayıca az metinde yer almakla beraber Lamaštu’nun Hitit Dönemindeki Anadolu’daki varlığına ilişkin kaynak oldukça kısıtlıdır. Dolayısıyla ^DİM.NUN.ME lohusalık sendromunun kişileştirilmiş versiyonudur. Hakkında yazılı kaynakların az olması doğasını anlamamıza engel olmaktadır.

A. Ünal, Hitit İmparatorluk Döneminde, Hitit panteonuna entegre edilen Hurri kökenli Gecenin Tanrıçası isimli tanrıçanın Lamaštu olduğunu savunmaktadır (Ünal 1993: 639-640). KBo 32.176 numaralı metinde, tanrıçanın korkunç görünümlü, kedigillerden bir hayvana benzeyen yönüne değinilmiştir. Korkutucu görüntüsü, Mezopotamya metinlerinde daha çok Lamaštu ile özdeşleşen bir aktarımdır. İkonografik Lamaštu, insan ve hayvan birleşimi melez bir varlıktır. Bu görüntüsü yazılı kaynaklarda, “Anu onu yarattı, Ea onu eğitti, Enlil ona yüzünü tahsis etti” ifadeleriyle anlatılmaktadır (Farber 2014: 281). Lamaštu, aslan başlı, eşek dilli, eşek kulaklı bedeni ve göğüsleri çıplak bir figürdür.

Köpek, aslan ya da vahşi kuşlarla ilişkilidir. Hamile kadınları ve lohusaları kandırmak için göğüsleri açık ve sarkıktır (Wiggermann 2010: 407-408; Wiggermann 2011: 318). Bazen yarı giyinik tasvir edilen Lamaštu’nun vücudu kıllarla kaplı, Anzu ayaklarıdır. Kuş pençeli, uzun sivri tırnaklı ve uzun parmaklıdır. Ellerinden kan damlar. Saçları dağınıktır (Wiggermann 2010: 407-408). Ayakları genellikle Anzu ya da kuş

pençesi; elleri insan şeklindedir. Lamaštu'nun cinsel özelliğinin olmaması dikkat çekicidir (Wiggermann 2000: 232).

Hitit Dönemine ait günümüze kadar herhangi bir muska yapısına rastlanılmamasına rağmen Geç Hitit Döneminde Lamaštu muskalarına rastlanılmıştır. Bu muskalardan üçü Zincirli diğeri ise Karkamış'ta bulunmuştur (DeGrado ve Richey 2017: 122-125).

Karkamış'ta bulunan muskası, ayakları vahşi hayvan biçimde, aslan başlı, iki elinde yılan tutarak tasvir edilmiştir. Lamaštu diz çökmüş bir eşeğin üzerinde bir köpek ve domuzu emzirmektedir. Sahnenin boş kısımlarında tarak ve iğ yer almaktadır. Sahnenin üst kısmında ise dokuz ilahın – Assur, Marduk, Adad, Nabu, Sin, Şamaş, İstar ve Sebeti- sembolleri yer alır. Köpek, yılan ve akrep Lamaštu'nun hayvanlarıdır (Barbu vd. 2009: 309). Lamaštu'ya karşı yapılan ritüellerde gebe kadınlar sembolik olarak kara köpeklerle evlendirilmekteydi.

Zincirli'de bulunan muskalardan biri taş bir tablet üzerine yapılmıştır. Eşek üzerinde diz çökmüş Lamaštu'nun bir kısmı yer almaktadır. Korunan kısımlarda kıllı bacakları yer alır. Köpek, yılan ve tarak sahnede işlenen öğelerdir. Muska, Arami etkisiyle Anadolu'da yaygınlaşan Lamaštu muskasına örnektir (Holloway 2002: 213-214). Diz çökmek, mitolojik figürlerde yenilgiyi ifade etmektedir. Fakat bu Lamaštu için hızının kesilmesi anlamına gelmektedir. Nitekim muskalar, mühürler ve tanrıların sembolleri sağaltma ve durdurma amacı taşımaktadır.

Zincirli'de bulunan diğer Lamaštu muskasında, açıkbaşlı aslan kafalı eşek kullaklı ellerinin her ikisinde yılanlar tutarak tasvir edilmiştir. MÖ I. binyıl tasvirlerine oldukça uygundur (DeGrado ve Richey 2017: 118-120).

Resim 3: Zincirli'de bulunan Lamaštu muskası

Kaynak: DeGrado ve Richey, 2017, s. 118-120

Lamaštu, lohusalık sendromunun kişileştirilmiş formudur. Daha sonraki dönemlerde çevre kültürlerle yayılmıştır. Monoteizmdeki Lilith'in kökenidir. Monoteizmde dağınık saçlarıyla geceleri dünyayı dolaşan, hamile kadınlara, lohusalara ve yenidoğan bebeklere saldıran bir dişi ifrit yer almaktadır (Elliot 2016: 107-108). Dünyanın her yerinde, her döneminde insanlar başlarına gelen kötü olayları doğaüstü güçlere atfetmiştir. Alkarısı, Lamaštu ya da Lilith kadınların tarih boyunca doğum öncesi, doğum ya da doğum sonrası endişelerinin sonucudur. Bu varlıklara karşı yapılan çeşitli uygulamalar dönemin toplumsal yaşantısı, hayata bakış açısını, anne ve bebek için hayat zorluğu, endişesi, tedirginliğinin birer yansıması olmuştur.

Sonuç

Tarih boyunca inançlar, ritüeller ve ibadetler toplumsal değer ve kültür ile doğrudan bağlantılı olmuştur. İnanç, toplumda karşılaşılan sorunlara çözüm üretirken insan hayatındaki döngüleri ve aşamaları açıklamıştır. Özellikle doğum, toplumsal sistemde önemli yer edinen evrensel bir gerçeklik olmuştur. Doğumun başlı başına kutsal bir olgu olması, kadın ve kadının doğurganlığı üzerine oluşturulmuş toplumsal dinamikleri ve gelenekleri etkilemiştir. Dönemin toplumlarında kadınların doğurganlığını etkileyen faktörler, doğum öncesi, esnası ve sonrasında yaşanan zorluklar ve kadınlardaki karmaşık duygu durumları, mitler ve doğaüstü fenomenler ile açıklanmış, somutlaştırılmaya çalışılmıştır. Lohusalık sendromu, tarih boyunca doğaüstü fenomenlerle ilişkilendirilmiştir. Nitekim günümüzde Anadolu'da Alkarısı gibi mitolojik figürler, anne ve bebekleri hedef alan doğurganlık ve doğum sonrası sendromla ilişkilendirilmektedir. Farklı yörelerde değişiklik gösteren anlatılar, uygulamalar ve mitler, anne ve bebek sağlığını koruma kaygısıyla şekillendirilmiş olup geçmişten günümüze ulaşmıştır. Bu kaygı Anadolu'da oldukça eskiye dayanmaktadır. En erken çivi yazılı belgeler ve arkeolojik materyaller, doğurganlık ve anne-bebek sağlığına yönelik uygulamalar işe mitolojik figürlerin varlığını desteklemektedir.

Çivi yazılı belgelerde, anne ve bebek için çeşitli sağaltma ritüellerine baş vurulduğunu göstermektedir. Toplumsal belleğin ürünü olan bu ritüeller, hastalıklara karşı duyulan endişe, bu endişenin kişileştirilmesi ve bu kaygıya yönelik birer çözüm önerisidir. Belgelerde, anne ve bebek için arınma ritüelleri gerçekleştirilmesi gerektiği aktarılmaktadır. Bu ritüeller, anne ve bebeğin saflığını korumaya yönelik önlemlerden biridir. Eskiçağ'da hastalıkların ifrit, günah ve kirlilikten kaynaklandığına inanılırdı. Kirlilik ve günah kişileştirilmişti. Somutlaştırılan bu varlıklar ise saflığı ve sağlığı bozarak toplumsal -bireysel kaos yaratırdı. Eskiçağ'da anne-bebek sağlığı ve doğurganlığına yönelik hastalıklar Lamaştı ile özdeşleştirilmiştir. Lamaştı, günümüz folklorundeki Alkarısı'nın bilinen en erken versiyonudur. Her iki doğaüstü figür, bireysel bir sağlık sorunu olmaktan çok, toplumsal ve kültürel birer olgudur. Anadolu'da birbirinden farklı dönemlerde yer edinmiş Alkarısı da Lamaştı da bilinçsel açıdan aynı kaygıların mitleştirilmesi dolayısıyla benzer figürlerdir.

Günümüzde Alkarısı örneğinde olduğu gibi ev ile bağlantılı olan Lamaştı aslında ebeveyn endişelerinin somutlaştırılmasıdır. Nitekim hayatın en önemli erginleme aşamaları olan doğum ve ölüm kozmik bir reaksiyondur. Geçmiş, gelecek, yaşam ve ölüm soyutlanmaksızın insan zihninde yer almaktadır. Geçmişten günümüze kadar gelen süreçte, nüfusun bir kısmı doğum yapabilecek yaşa gelmekte ya da doğum sonrasında hayatta kalabilmekteydi. Doğum ve doğum sonrası fizyolojik ve psikolojik problemler yaşayan insanların hastalık ve endişeleri mitleşmiştir. İnsan anlamadığı, göremediği bir problemi somutlaştırarak çözmeye eğilimindedir. Muskalar, dualar, ritüeller, büyüler ya da mitler ve doğaüstü varlıklar bu problemlere karşı yapılan çözümler, çözüm arayışlarıdır. Bahsi geçen mitler, doğaüstü varlıklar belirli bir bölge ya da dönemle sınırlı değildir. Doğu Akdeniz'de geleneksel açıdan birbirine benzeyen ifritlerin varlıklarına inanılmıştır.

YAZARLARIN KATKI DÜZEYLERİ: Birinci Yazar %100.

ETİK KOMİTE ONAYI: Çalışmada etik kurul iznine gerek yoktur.

FİNANSAL DESTEK: Çalışmada finansal destek alınmamıştır.

ÇIKAR ÇATIŞMASI: Çalışmada potansiyel çıkar çatışması bulunmamaktadır.

KISALTMALAR

BIN: Babylonian Inscriptions in the Collection of J. B. Nies
KBo: Keilschrifttexte aus Boghazköi, Leibzing 1916 vd. – Berlin 1954 vd.
Kt: Kültepe
KUB: Keilschrifturkunden aus Boghazköi, Berlin 1921-1990.

KAYNAKÇA

- Arböll, Troels Pank. *Medicine in Ancient Assur: A Microhistorical Study of the Neo-Assyrian Healer Kisir-Assur*. BRILL, 2020.
- Assmann, Jan. *Kültürel Bellek*. (Çev. Ayşe Tekin). İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2001.
- Barbu Daniel, Anne-Caroline Rendu Loisel. “Démons et Exorcismes en Mésopotamie et en Judée” I *Quaderni del Ramo d’Oro On-line2* (2009): 304-366.
- Beckman, Gary. *Hittite Birth Rituals*. Wiesbaden: Harrassowitz, 1983.
- Black Jeremy, Anthony Green. *Mezopotamya Mitolojisi Sözlüğü, Tanrılar, İfritle ve Semboller*. Çev. Necdet Hasgül. İstanbul: Aram Yayıncılık, 2003.
- Bulut, Hande. “Kemik Objelerde Sembolik Uygulamalar: Prehistorik Çağların Gizli Kalmış Sembolizmi” *Anadolu*, 47 (2021): 201-223.
- Burde, Cornelia. *Hethitische Medizinische Texte (StBoT 19)*. Wiesbaden: Otto Harrassowitz, 1994.
- Capomacchia, Anna Maria Gloria, Lorenzo Verderame. “Some Considerations about Demons in Mesopotamia” *Studi e Materiali di Storia delle Religioni*, 77/2 (2011): 291-297.
- Christiansen, Birgit. *Die Ritualtradition der Ambazzi: Eine Philogische Bearbeitung und Entstehungsgeschichtliche Analyse der Ritualtexte CTH 391, CTH 429 und CTH 463*. Wiesbaden: Harrassowitz Verlag, 2006.
- Çevirme, Hülya ve Ayşe Sayan. “Alkarısı İnanmaları ve Bilim” *Millî Folklor* 65 (2005): 67-72.
- De Grado, Jessie ve Madadh Richey. “An Aramaic-Inscribed Lamaštu Amulet from Zincirli” *Bulletin of the American Schools of Oriental Research* 377/1 (2017): 107-133.
- Eliade, Mircea. *Mitlerin Özellikleri*. (Çev. Sema Rifat). İstanbul: Om Yayınevi, 2001.
- Elliot, John. *Beware the Evil Eye 3: The Evil Eye in the Bible and the Ancient World- The Bible and Related Sources*. Eugene: CASCADE, 2016.
- Erdan, Emre, Gül Tuğçe Toprak, Elif Sidal Gökdağ. “Doğum ve Koruyuculuk İle İlişkili Fibula-İğne Kullanımı” *TÜBA-AR* 27 (2020): 129-150.
- Erol, Hakan. “Anadolu’nun İlk Yazılı Belgelerinde Büyü ve Kehanet” *DTCF Dergisi* 54/2 (2014): 37-48.
- Farber, Walter. “Witchcraft, Magic and Divination in Ancient Mesopotamia” *CANE* 3 (1995): 1895-1909.
- Farber, Walter. *Lamastu: An Edition of the Canonical Series of Lamastu Incantations and Rituals and Related Texts from the Second and First Millennia BC*. Pensilvanya: Pennsylvania State University Press, 2014.
- Foster, R. Benjamin. *Before the Muses An Anthology of Akkadian Literature*. Maryland: CDL Press, 2005.
- George, Andrew. “Kamadme, the Sumerian Counterpart of the Demon Lamastu” Ed. Greta van Buylaere, Daniel Schwemer vd. *Leiden&Boston&Köln*: BRILL (2018): 150-157.
- Haas, Volkert. “Das Ritual gegen den Zugriff der Dämonin ^DİM.NUN.ME und die Sammeltafel KUB 43.55” *OA* 27 (1998): 85-104.
- Hançerlioğlu, Orhan. *Dünya İnançları Sözlüğü*, İstanbul: Remzi Kitapevi, 2000.
- Herrero, Pablo. “Una tablette médicale assyrienne inédite” *RA* 69 (1975): 41-53.
- Holloway, Steven. ae. *Leiden&Boston&Köln*: BRILL, 2002.
- Jaques, Margeret. “Two Lullabies” Ed. Leonhard Sassmannshausen. *He Has Opened Nisaba’s House of Learning Stduies in Honor of Ake Waldemar Sjöberg on the Occasion of His 89th Birthday on August 1st 2013*. Leiden&Boston: BRILL (2014): 61-73.
- Keller, Otto. *Die Antike Tierwelt*. Leipzig: Verlag von Wilhelm Engelmann, 1913.
- Konstantopoulos, Gina V. “They are Seven: Demons and Monsters in the Mesopotamian Textual and Artistic Tradition” *Yayımlanmamış Doktora Tezi*. Michigan: Michigan Üniversitesi, 2015.
- Küçük, Abdurrahman. “Alkarısı” *TDV İslam Ansiklopedisi*, 2 (1989): 465.
- Lambert, Wilfred George, Alan Millard. *Atra-Hasis: The Babylonian Story of the Flood*. Oxford: Clarendon Press, 1969.
- Michel, Cécile. “Une incantation paléo-assyrienne contre Lamaštum” *OrNs* 66 (1997): 58-64.
- Minnegal, Monica. “Person, Place or Pig: Animal Attachments and Human Transactions in New Guinea” Ed. J. Knight. *Cultural Perspectives on Human-Animal Relations* (2005): 37-60.
- Mouton, Alice. “Sacred in Hittite Anatolia: A Tentavite Definition” *History of Religions* 55/1 (2015): 41-64.
- Nougayrol, Jean. “La Lamaštu à Babylos” *RA* 65/ 2 (1971): 173-174.
- Öcal, P. O. Güralp. “Puperperium (Lohusalık)” *Klinik Gelişim* 21/1 (2008): 43-46.
- Ökse, Ayşe Tuba. “Eski İnsanın Duygularının Arkeolojik Verilere ve Yazılı Belgelere Yansıması” *TÜBA-AR* 29 (2021): 153-176.

- Örnek, Sedat Veyis. *Türk Halk Bilimi*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1995.
- Reyhan, Esmâ ve Tülin Cengiz. "Hitit Toplumunda Aile ve Çocuk" *Arkeoloji ve Sanat* 166 (2021): 97-120.
- Scurlock, J. "Baby-snatching demons, restless souls and the dangers of childbirth: medico-magical means of dealing with some of the perils of motherhood in Ancient" *Incognita* 2 (1991): 137-185.
- Stol, Marten. *Birth in Babylonia and the Bible: Its Mediterranean Setting*. Groningen: Styx 2000.
- Şahin, Handan. "Hititler'de Doğum" *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi* 6/5 (2019): 464-477.
- Şimşek, Esmâ. "Çukurova'da Anlatılan 'Alkarısı' Efsanelerinin Türk Efsaneleri İçerisindeki Yeri" *I. Uluslararası Karacaoğlan ve Çukurova Halk Kültürü Sempozyumu*, 21-23 Kasım 1990, Adana (1990): 536-545.
- Timurturkan, Meral. "Biyoktidar, Beslenme ve Annelik: Emzirmenin Kültürel ve Politik Görünümleri" *İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Dergisi* 40/1 (2020): 219-248.
- Ünal, Ahmet. "The Nature and Iconographical Traits of 'Goddess of Darkness'" *Niğmet Özgüç'e Armağan Aspects of Arts and Iconography: Anatolia and Its Neighbors* (haz. Tahsin Özgüç, Machteld Mellink, Edith Porada), Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi (1993): 639-644.
- Verderame, Lorenzo. "Their Divinity is Different, Their Nature is Distinct!" *Nature, Origin and Features of Demons in Akkadian Literature* *AJR* 14/1 (2013): 117-127.
- Vernant, Jean Pierre. *Torunuma Yunan Mitleri Evren, Tanrılar, İnsanlar*. (Çev. Mehmet Emin Özcan). İstanbul: Dost Kitapevi, 2009.
- Wiggermann, A. M. Frans. "Lamaštu Daughter of Anu. A Profile" Ed. Marten Stol. *Birth in Babylonia and the Bible: Its Mediterranean Setting*. Groningen: Styx Publications, (2000): 217-252.
- Wiggermann, A.M.Frans. "Dogs, Pigs, Lamaštu and the Breast-Feeding of Animals by Women" Ed. Dahlia Shehata, Frauke Weiershäuser, Kamran V. Zand. *Von Göttern und Menschen: Beiträge zu Literatur und Geschichte des Alten Orients*, Fetsschrift für Brigitte Groneberg, Leiden: BRILL, (2010): 404-417.
- Wiggermann, A.M.Frans. "The Mesopotamian Pandemonium A Provisional Census" *Studi e Materiali di Storia delle Religioni*, 77/2 (2011): 298- 322.
- Yıldırım, Nurgül. "Eski Mezopotamya ve Anadolu'da Uğursuzluk İnancı ve Bununla İlgili Büyü Ritüelleri" *History Studies*, 7/1 (2015): 239-248.